

ברכת המזון (10)

יבקש ה' את הנדרף, וקל וחומר כאן, שעמדה מלכות יוון הרשעה ורדפה את ישראל, ולכן גם בלי נטיה מיוחדת לישראל מן השמים, היה הקב"ה עומד לימין הנרדפים. לא כן נס פך השמן, שהוא המאורע שהעיד על השגחה המיוחדת לישראל. ולכן בגמרא, כאשר הציצו החכמים בבית המדרש לפני התלמידים והלומדים את ענין חנוכה, סיפרו על נס פך השמן, שהוא המאורע שהעיד על השגחה ה' המיוחדת לישראל מאהבתו אותם, ולא על הנצחון במלחמות, שאינם מעידים בהכרח על קירבת ה' לישראל. נוסח ההודאה בתפילת, לעומת זאת, הותאם לכל העם, ולכן לא הוזכר בו נס פך השמן שלא ניכר להמון העם בגלוי, אלא רק ליחידי סגולה בבית המקדש. העם ראה את תשועות ה' בגלוי רק במלחמה, ולכן הם נכללו בהודאה הכללית דשל כל העם על נס חנוכה.

כמוצא שלל רב "ברכת המזון" בשם ספר "ברוך שאמר"

תוכנה וענינה של תפילת על הניסים

תפילת על הניסים מחולקת לשני חלקים. פתיחה כעין הקדמה, ופירוט. בפתיחה אנו מקדימים "על הניסים וכו'" ואילו בחלק השני אנו מפרטים את המאורע, בימי חנוכה מפרטים את נס הנצחון על היוונים, ובימי הפורים מפרטים את הנס ההצלה מידי המן הרשע. והנה, בחלק השני ברורה ומובנת תוכנה של התפילה שהיא הודאה על הנס, אבל בחלק הראשון שהוא ההקדמה והפתיחה כנ"ל לא מבורר על אלו מאורעות מדובר, כי יש לעיין האם הודאה על ניסי חנוכה ופורים, או על כל הניסים והתשועות שנעשו לישראל. או שמא אין זו הודאה כלל. ונראה שמצאנו בראשונים ג' שיטות בתוכנה של הקדמה זו.

שיטת האבודרהם הסובר שהקדמה זו היא הודאה על ניסי חנוכה ופורים. שיטת הר"י בר יקר הסובר שהקדמה זו היא על כלל הניסים שארעו והתרחשו לעם ישראל במשך הדורות.

שיטת הרוקח הסובר שהקדמה זו אין ענינה כלל הודאה.

שיטת הר"י בר יקר:

בהקדמת דברי הר"י בר יקר עולה שתפילת על הניסים אינה הודאה על ניסי חנוכה ופורים בלבד אלא כוללת אף שאר ניסים שנעשו לישראל. וזה לשון הר"י בר יקר בבואו לבאר תוכנה של תפילת על הניסים: בחנוכה אומר על הניסים, ענין זה אחר חורבן הבית היה ולא נעשה ממנו ספר כי אם ספר יוסיפון והם סיפור בעלמא, ואין הספר ההוא כשאר ספרים הנעשים על פי הנביאים

ברצות ה', לא תעזור לנו הארץ הטובה
על אכילת מזון... ברוך אתה ה' על הארץ ועל המזון

מה מקומה של הודאה על אכילת מזון, באמצעה של הברכה על הארץ? ועוד: מה פשר החתימה הכפולה: על הארץ ועל המזון, והלא ברכת הארץ היא זו? כך תמה החתם סופר, ויישב: ודאי הוא שצריך להודות לה' על שהנחילנו ארץ טובה ורחבה, אבל לאחר שהארץ היא טובה, היה עלול לעלות על הדעת שאין צורך להודות על המזון שנותן לנו, שכן זה כבר מוטבע בטבע הארץ שלא תחסר כל בה, וכדי לשלול זאת אנו מודים הן על הארץ והן על על המזון, כי ברצות ה' יעצור את השמים ולא יהיה מטר ואפילו הארץ הטובה לא תתן את יכולה. כמוצא שלל רב "ברכת המזון" חתם סופר "הגדה של פסח"

על הניסים

מדוע לא הוזכר נס פך השמן בנוסח ההודאה?
על הניסים ועל הפורקן ועל הגבורות ועל התשועות ועל הנפלאות ועל הנחמות ועל המלחמות.

רבים העירו על השמטת נס פך שמן בנוסח על הניסים. אפשר ליישב זאת על פי המשנה (אבות ה, ה), המונה עשרה ניסים שנעשו בבית המקדש, וכתבו המפרשים שאף שבגמרא (יומא כא:) אנו מוצאים ניסים נוספים, המשנה מנתה רק את הניסים שהביאו תועלת גלויה ומוחשית לעולם. וא"כ, נוכל לומר גם בעניינינו, שבנוסח ההודאה הוזכר רק נס הנצחון במלחמה שהיה ידוע בעולם והביא תועלת מוחשית, ולא נס פך השמן שהיה ידוע רק ליחידי סגולה שהיו בבית המקדש, ותועלתו לא הורגשה על ידי רוב העם, וממילא לא חשו חובה להודות גם עליו, וקובעי נוסח ההודאה ידעו זאת, ולכן השמיטוהו. אך ראה דבר פלא: לעומת נוסח ההודאה בתפילה, שבו הוזכר רק הנצחון במלחמה והושמט נס פך השמן, הנה בסוגיית הגמרא (שבת כא:), המספרת על ענין חנוכה, קורה ההיפך הגמור: שם מוזכר אך ורק נס פך השמן, ואילו ענין הנצחון במלחמה הושמט ואינו מוזכר כי בדרך אגב. מה פשר היפוך העניינים בין ההודאה לבין סוגיית הגמרא?

מבאר ה"ברוך שאמר", יתכן להסביר שהגמרא השמיטה את ענין המלחמה, משום שבאמת נצחון ישראל במלחמה אינו מורה בהכרח על קריבת ה' לישראל, שכן חוק הוא שההשגחה מסייעת לנדרף נגד רודפו, יהיה מי שיהיה, כמו שנאמר (קהלת ג): "והא-לוקים יבקש את הנדרף", ואמרו חז"ל: אפילו צדיק גמור רודף רשע,

הלכה: כיבוד אב ואם

סתירת והכרעת דברי אביו בדברי תורה

כתב השו"ע (יו"ד ס' ר"מ ס"ב): ולא סותר את דבריו. ובפסקים ותשובות (אות ט) כתב: ודין זה אמור אף לגבי סתירת דבריו בדברי תורה, ואם כי שיש מהאחרונים המקילים בזה, מכל מקום הכרעת הפוסקים שאסור אף בדברי תורה, מלבד אם הדבר נוגע עכשיו לפסק הלכה, שמותר לבן לומר את דעתו אם יש לו ראייה לדבריו, כדי שלא יצא מכשול. ולדברי הכל מותר לטעון ולדון לפניו בסברא ולהסיק מסקנת ההלכה. מפני שכך היא דרכה של תורה. אך מסתבר שאין הדברים אמורים אלא כשהוא בדרך משא ומתן להגיע לחקר ההלכה, אבל אם הבן מתווכח עם אביו רק כדי לסתור את דעת אביו ולהוכיח את צדקתו, אסור לעשות כן.

ספר "פסקים ותשובות"

פתגם: כל בני המשפחה שותפים להצלחה

ספר "שמחה"

חקירה: בעל חוב מאוחר שגבה, מה שגבה לא גבה

הגבייה לא חלה כלל, או שזכה בנכסים, אלא שהמוקדם טורף ממנו כמו שהוא טורף מהלקוחות מכאן ולהבא. (קובץ שיעורים כתובות שכה: הגבייה חלה)

ספר "קובץ יסודות וחקירות"

סיפור: ואל תפרעו

מגיד נודד נשא בבית המדרש דרשה חוצבת להבות, מלאה דברי מוסר ותוכחה, אחרי כן ניגש לאסוף דמי דרשה מקהל השומעים, שנענו לו בעין יפה. רק אחד עשיר קמצן, קפץ ידו ולא נתן מאומה. אמר על כך הרב דמתא: הוא מקיים פסוק מפורש במשלי: שמעו מוסר ואל תפרעו.

ספר "חד וחלק" חלק ב' (דף קיג)

שבת שלום

יוצא לאור לרפואה שלימה של דינה בת מרים, רפאל יהודה בן מלכה, אליהו בן מרים, שלמה בן מרים, חיים אהרן לייב בן רבקה, שמחה ג'וזת בת אליז, חיים בן סוזן סולטנה, סשה שלום בן דבורה רחל. זרע של קיימא לרינה בת זהרה אנריאת, מרים ברכה בת מלכה ואריה יעקב בן חוה. לעילוי נשמת: ג'ינט מסעודה בת ג'ולי יעל, שלמה בן מחה, דניאל בן רחל, עמנואל בן ארנסט אברהם, רפאל שלמה בן אסתר, חוה בת צביה, מיה בת רחל, ויקטור חי בן יקוטא.

על ידי פסוקים ויש מהם דרשות, על כן חברו בו דברים של רבותינו, ודברי הנביאים על דברים אחרים במקצת עכ"ל. ובפשטות כוונת הריב"י לומר דבכל התפילות שתקנו לנו חז"ל, חברו את נוסח התפילה על פי הפסוקים, כמובא רבות בדברי הראשונים, שטרחו לומר בכל פסקא על שם מה נאמרה, אבל נוסח "על הניסים" שנתקן לחנוכה, לא היה להם פסוקים לסמוך הנוסח עליהם, כי מעשה חשמונאי ובניו היה בזמן בית שני אחר שכבר פסקה הנבואה, ולא נכתב ספר מיוחד לחנוכה כמו שנכתבה במגילת אסתר לפורים וכדומה, אשר על כן חברו בו דברים של רבותינו. וממה שכתב: על כן חברו בו דברים של רבותינו, ודברי הנביאים על דברים אחרים במקצת, נראה שרצונו לומר שכללו חז"ל באמירת על הניסים של חנוכה עוד ניסים שנעשו לעם ישראל מלבד נס חנוכה. וכן להלן כתב ריב"י וזה לשונו: על הניסים, על שם אותות ומופתים עכ"ל. וכוונתו לומר שלשון זה נתקן על שם "אותות ומופתים" הכתובים בתנ"ך, אך לא פירש לנו ריב"י על איזה פסוק כוונתו. והמעייין ייוכח שהביטוי "אותות ומופתים" הוזכר בתנ"ך על ניסי יציאת מצרים. ונראה שהוא אזיל בזה לשיטתו וכוונתו שבתפילת על הניסים, כללו חז"ל הודאה על כלל האותות והמופתים שנעשו לישראל.

שיטת האבודרהם:

אמנם האבודרהם לא הקדים על הקדמה בכאן לבאר את תפילת על הניסים, ונראה שהוא סובר כפשטות הדברים שתפילת על הניסים היא הודאה על ניסי חנוכה ופורים בלבד. ועל תיבת על הניסים כתב שתקנוה חז"ל על שם (תהלים ס' ו): "נתת ליראיך נס להתנוסס", וכוונתו לבאר מה המקור למילת "נס". ולא פירש כדברי הריב"י שכתב שתיבת על הניסים היא על שם אותות ומופתים כנ"ל. ומכל מקום בין לדברי הריב"י ובין לדברי האבודרהם תוכנה של הקדמת על הניסים היא הודאה. אלא שלריב"י זו הודאה על כלל הניסים ולאבודרהם זו הודאה על ניסי חנוכה ופורים בלבד.

שיטת הרוקח:

אולם מדברי הרוקח עולה פירוש חדש ומקורי בביאור תפילת על הניסים ומשמע שאין כאן הודאה, אלא הסבר ונתינת טעם למה שאומרים למעלה בתפילת שמונה עשרה, ונמשך ומחובר עם תיבות כי מעולם קיינו לך. וברוקח איתא: מתפלל מודים אנחנו לך עד מעולם קיינו לך, (ומוסיף) על הניסים (פירוש ואם תשאל) למה קיינו לך, (תשובתך) על הניסים שעשית ועל הנפלאות, ועל הפורקן נס הפדיה שפדיתנו, ועל הגבורות שהראת, ועל התשועות שעשית, ועל המלחמות שעשית לאבותינו בימים ההם שהיו בצרה, בזמן הזה. עכ"ל

ספר "חיים של ברכה" ביאורים ועיונים בברכת המזון

